

ЩОДО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

ABOUT PROVISION OF PENSION OF WAR VETERANS IN UKRAINE

Чічкань М.В.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Чернігівського державного технологічного університету*

Денисенко К.В.,

*асистент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Чернігівського державного технологічного університету*

Досліджено систему нормативно-правових актів з питань пенсійного забезпечення ветеранів війни як складової державної політики у сфері соціального захисту, а також види та особливості пенсійного забезпечення цієї категорії громадян.

Ключові слова: соціальний захист, пенсійне забезпечення, ветерани війни, державна соціальна політика, учасники бойових дій, інваліди війни.

Исследованы система нормативно-правовых актов по вопросам пенсионного обеспечения ветеранов войны как составляющей государственной политики в сфере социальной защиты, а также виды и особенности пенсионного обеспечения этой категории граждан.

Ключевые слова: социальная защита, пенсионное обеспечение, ветераны войны, государственная социальная политика, участники боевых действий, инвалиды войны.

It is studied the system of legal acts concerning pensions of war veterans as part of state policy in the sphere of social protection, as well as the types and characteristics of pension schemes of this category of citizens.

Key words: social security, pension provision, war veterans, state social policy, combatants, war invalids.

Постановка проблеми. У сучасних умовах, особливо в період введення бойових дій на Сході нашої країни, великої актуальності набувають питання соціального захисту ветеранів війни, які щодня ризикують власним життям для нашої безпеки та мирного неба над Україною і, у свою чергу, потребують особливого соціального захисту з боку держави та суспільства. Доречною видається думка І.М. Сироти про те, що соціальна захищеність громадян, які мають статус ветерана, є системою державних гарантій та пільг, які забезпечують реалізацію найважливіших прав та свобод, ступінь задоволення матеріальних та духовних потреб людини. Для ветерана бути соціально захищеним – це, насамперед, бути забезпеченим матеріальними, соціальними та культурними благами відповідно до свого стану та тієї ролі, яку він дійсно відіграв та відіграє в житті суспільства [1, с. 122].

Стан дослідження. Окремі аспекти державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни стали предметом досліджень таких вітчизняних науковців, як Н.Б. Болотіна, С.М. Синчук, І.М. Сирота, Б.І. Шашків, І.С. Ярошенко тощо. Проте на сучасному етапі розвитку науки права соціального забезпечення питання пенсійного забезпечення ветеранів війни не були темою спеціального дослідження.

Метою статті є дослідження системи нормативно-правих актів з питань пенсійного забезпечення ветеранів війни, а також аналіз особливостей державної соціальної політики як одного з найважливіших стратегічних напрямів держави щодо життєзабезпечення ветеранів війни в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Правовий статус ветеранів війни та забезпечення створення належних умов для їх життєзабезпечення врегульовані Законами України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» та іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» ветеранами війни є особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав. До ветеранів війни належать: учасники бойових дій, інваліди війни, учасники війни (ст. 4 цього Закону) [2]. Законодавство України про соціальний захист ветеранів війни спрямоване на створення належних умов для підтримання здоров'я та активного довголіття; організацію соціального та інших видів обслуговування, зміцнення матеріально-технічної бази створених для цієї мети закладів і служб та підготовки відповідних спеціалістів; виконання цільових програм соціального і правового захисту ветеранів війни; надання пільг, переваг та соціальних гарантій у процесі трудової діяльності відповідно до професійної підготовки та з урахуванням стану здоров'я.

У зв'язку з реформуванням пенсійного законодавства втратили чинність норми, які регулювали пенсійне забезпечення окремих категорій працюючих, зокрема це стосується суддів, прокурорів, посадових осіб місцевого самоврядування тощо. В юридичній літературі такі пенсійні виплати прийнято називати

«спеціальні пенсії» та «спеціальне пенсійне забезпечення». Однак такий реформаторський захід не стосувався ветеранів війни, пенсійне забезпечення яких має певні особливості.

Пенсійне забезпечення ветеранів війни складається з основного розміру пенсії, надбавок, доплат і підвищень, розміри яких залежать від категорії ветеранів війни, до яких належать пенсіонери, а в деяких випадках і від розміру їх грошового забезпечення.

Механізм розрахунку пенсій для ветеранів війни здійснюється згідно з Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» або «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». Якщо ж особа має право на одержання пенсії відповідно до обох вищезазначених нормативних актів, призначається одна пенсія за вибором заявника – ветерана війни.

Загальновідомо, що розмір пенсії, обчисленої відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», залежить від страхового стажу конкретної особи та від того, який зарібок вона одержувала в період роботи.

Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» передбачено такі види пенсійного забезпечення: за вислугу років, по інвалідності та у зв'язку з втратою годувальника [3].

Так, пенсії за вислугу років, згідно зі ст. 12 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», для одних призначаються тільки за наявності вислуги років, тривалість якої передбачена цією нормою, для інших – за наявності вислуги років та досягнення встановленого віку відповідно. Розмір пенсії за вислугу років, відповідно до ст. 13 вищезазначеного Закону, встановлюється у відсотковому співвідношенні до сум грошового забезпечення.

Як показує практика, розмір пенсії, обчислений відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», є більшим, ніж на загальних умовах за Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Пенсії по інвалідності за нормами Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» призначаються в таких розмірах: а) інвалідам війни I групи – 100 відсотків, II групи – 80 відсотків, III групи – 60 відсотків відповідних сум грошового забезпечення (заробітку). Крім того, Законом встановлено, що мінімальний розмір пенсій по інвалідності не може бути нижчим: 120 відсотків у інвалідів війни з числа солдатів і матросів строкової служби I групи, 110 відсотків у інвалідів II групи, 105 відсотків у інвалідів III групи прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Це саме положення (про мінімальний розмір пенсії по інвалідності) передбачено і Постановою Кабінету Міністрів України «Про підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення» від 28 грудня

2011 року. Крім цього, вищезазначеною Постановою встановлено, що розміри пенсій інвалідам війни, обчислені відповідно до ст. 27 та ч. 2 ст. 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», ст. ст. 13 і 21 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», збільшуються на 25 відсотків. Таке збільшення розмірів пенсій здійснюється без урахування передбачених законодавством надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, сум індексації та інших доплат до пенсії [4].

Певна система підвищень до пенсій або щомісячного грошового утримання чи державної соціальної допомоги, що виплачується замість пенсії ветеранам війни, передбачена Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Так, учасникам бойових дій пенсії або щомісячне грошове утримання чи державна соціальна допомога, що виплачується замість пенсії, підвищуються в розмірі 25 відсотків, інвалідам війни I групи – 50 відсотків, II групи – 40 відсотків, III групи – 30 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2012 року № 327 [5] учасникам війни, нагородженим орденами і медалями колишнього СРСР за самовіддану працю і бездоганну військову службу в тилу в роки Великої Вітчизняної війни, пенсії або щомісячне довічне грошове утримання чи державна соціальна допомога, що виплачується замість пенсії, підвищуються на 20 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, іншим учасникам війни – на 15 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Також слід відзначити Закон України «Про поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та інвалідів війни» від 16 березня 2004 року [6], яким передбачено виплату щомісячної цільової грошової допомоги на прожиття інвалідам війни I групи у розмірі 70 гривень; інвалідам війни II та III груп у розмірі 50 гривень, учасникам бойових дій у розмірі 40 гривень, незалежно від розміру пенсій та надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги та пенсії за особливі заслуги перед Україною. Виплата такої допомоги має здійснюватися за рахунок коштів, з яких виплачується пенсія.

З метою соціального захисту інвалідів війни та учасників бойових дій і підтримання їх купівельної спроможності з урахуванням зростання цін Кабінет Міністрів України Постановою «Про встановлення щомісячної державної адресної допомоги до пенсії інвалідам війни та учасникам бойових дій» від 28 липня 2010 року [7] встановив, що з 1 січня 2012 року інвалідам війни та учасникам бойових дій, у яких щомісячний розмір пенсійних виплат (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткових пенсій, цільової грошової допомоги, сум індексації та інших доплат до пенсій, встановлених законодавством, крім пен-

сій за особливі заслуги перед Україною) не досягає: в інвалідів війни I групи – 285 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, II групи – 255 відсотків, III групи – 225 відсотків, учасників бойових дій – 165 відсотків, виплачується щомісячна державна адресна допомога до пенсії у сумі, якої не вистачає до зазначених розмірів. Щомісячна державна адресна допомога до пенсії інвалідам війни II і III груп з числа учасників бойових дій у період Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років та війни 1945 року з імперіалістичною Японією та учасникам бойових дій у період Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років та війни 1945 року з імперіалістичною Японією, яким виповнилося 85 років і більше, виплачується в розмірі, встановленому для інвалідів війни I групи: з 1 травня 2013 року – інвалідам з числа учасників бойових дій у період Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років та учасникам бойових дій у період Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років; з 1 вересня 2013 року – інвалідам з числа учасників бойових дій у період війни 1945 року з імперіалістичною Японією та учасникам бойових дій у період війни 1945 року з імперіалістичною Японією. У разі зміни прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, проводиться перерахунок зазначеної допомоги, виходячи з розміру встановленого прожиткового мінімуму.

Також Законом України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» визначені умови призначення допомоги на догляд інвалідам війни у розмірах від 15 до 100 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (ст. 7, 8) [8].

Про підвищення рівня соціального захисту ветеранів війни йдеться також у Постанові Кабінету Міністрів України «Про підвищення рівня соціального захисту ветеранів війни та деяких інших осіб, яким виповнилося 100 і більше років» від 26 вересня 2012 року. Відповідно до цього нормативно-правового акта ветеранам війни, особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, та особам, на яких по-

ширюється дія Законів України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та «Про жертви нацистських переслідувань», яким виповнилося 100 і більше років, виплата підвищень (надбавок) до пенсії або щомісячного довічного грошового утримання чи державної соціальної допомоги, що виплачується замість пенсії, передбачених зазначеними Законами, з урахуванням доплат, установлених відповідно до законодавства, здійснюється у потрібному розмірі; іншим особам, яким виповнилося 100 і більше років, встановлюється підвищення до пенсії або щомісячного довічного грошового утримання чи державної соціальної допомоги, що виплачується замість пенсії, у розмірі 189,8 гривень [9].

Також слід зазначити, що 31 вересня 2015 року Верховна Рада України звільнила від оподаткування пенсії, призначені учасникам бойових дій у період Другої світової війни, інвалідам війни та особам, на яких поширюється чинність ст. 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [10]. До цього, згідно із Податковим кодексом України, підлягали обкладенню податком на доходи фізичних осіб (за ставками 15% і 20%) та військовим збором (за ставкою 1,5%) усі пенсії, розмір яких перевищував три мінімальні заробітні плати у частині такого перевищення. Таке «звільнення» можна вважати свого роду пільгою для ветеранів війни з боку держави.

Висновки. Зазначимо, що пріоритетною складовою державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни є пенсійне забезпечення, реалізація якого можлива лише за наявності певних умов та вимог, які висуваються чинним законодавством. Водночас, на наш погляд, потребує удосконалення нормативне регулювання пенсійного забезпечення ветеранів війни, яке занадто переобтяжене великою кількістю законів та підзаконних нормативних актів. Вважаємо за необхідне прийняття окремого нормативно-правового акта, який би комплексно врегулював умови та порядок призначення пенсій, надбавок, доплат і підвищень ветеранам війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сирота І.М. Система соціального захисту ветеранів Великої Вітчизняної війни за законодавством України / І.М. Сирота // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 57. – С. 121–127.
2. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22 жовтня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 45. – Ст. 425.
3. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України від 9 квітня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 29. – Ст. 399.
4. Про підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 5.
5. Про підвищення рівня соціального захисту населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2012 року // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 77.
6. Про поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та інвалідів війни : Закон України від 16 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 25. – Ст. 347.
7. Про встановлення щомісячної державної адресної допомоги до пенсії інвалідам війни та учасникам бойових дій : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 липня 2010 року // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 143.
8. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам : Закон України від 18 травня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 33–34. – Ст. 404.
9. Про підвищення рівня соціального захисту ветеранів війни та деяких інших осіб, яким виповнилося 100 і більше років : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2012 року // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 183.
10. Про внесення зміни до статті 164 Податкового кодексу України щодо оподаткування пенсій інвалідів війни та деяких інших категорій осіб : Закон України від 17 липня 2015 року // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 37–38. – Ст. 370.